

խօսքերնիս ամփոփենք և ասոնց ամենէն նշանաւոր Վանայ խնդրոյն վրայ խօսինք, ցոյց տալու համար թէ ներկայ Վարչութիւնն նորա մէջ ո՞ր աստիճանի անկրօն գտնուեցաւ և ի՞նչ ապօրէն դերեր խաղաց՝ ո՞ր գիտէ թերեւ Վանայ ժողովը ինչնէն վրէժ ունէր առնելիք:

Ազգ բոլոր գիտէ թէ ոչ սակաւ ժամանակէ հետէ Վանայ մէջ երկու կուսակցութիւն կը տիրէ, որք թէպէտ Պողոսեան և Ապօղոսեան անուններով ճանչցուեցան. սակայն նոցա բուն առնուն ազնուապետական և ժողովրդական է, ազնուապետական են Պողոսեանք՝ որք Պողոսի օրով ազգային մէկ մէկ պաշտօնեայնէր ըլլալով սորվեր էին ժողովրդեան վրայ իշխել և զանաւոր իրենց շահոյց ծառայեցնել, ժողովրդական են Ապօղոսեանք՝ զի ժողովրդէն կը բաղկանան, որք ի նորհրատ Սահմանադրութեան ազատելով յիշեալ բունարեւելէն՝ այլ ևս չէին ուզեր նոցա հնազանդել. սոյնպէս և ծառայութիւն ամենուն թէ 1873 տարւոյն մէջ Վանայ գաւառական երեսփ. ժողովոյ ընտրութիւնն կատարուեցաւ, որոյ մէջ ժողովրդականք յաղթական հանդիսացան մեծամասնութիւնը իրենք շահելով, և որ ազգ. նախորդ Վարչութեան օրով վաւերացաւ և տարի մը պաշտօն վարեց ընտրելով գաւառական վարչութիւնն և խորհրդաց ժողովները, և բարեօրէնով առաջնորդարանի պիտո՞ճէն և այլ պէտքերը հոգւոյով, այս երեսփոխանութեան ընտրութեանն զէմբը ժողով ժողով լրջեան այս օրհանգիստին ներքին և իւր անկման, և իւր խմբին յաղահայ ստորագրութեամբը հանրագրութիւնները իրկեց Ազգ. Պատրիարքարան և առարկելով թէ յիշեալ ընտրութիւնն խարդախութեամբ և ապօրինաւորութեամբ եղած է նորա լուծումն ինդրեց, ժողովրդական մասը վտահ գոյով իւր քուէարկութեամբ կազմեալ երեսփոխանութեանն օրինաւորութեան վրայ, և ալ չը կրնարով պատրիարքարանէն այն ատիճանի ձախող վարմունք մը ակնկալել, կարեւորութիւն չտուաւ նոցա բողոքին, որով և ընդհատուաւ հանրագրութիւն մը կը ընելու վայրէջքը որ կրնար քանի մը հազարի հասցնել: Ազգային ներկայ Վարչութիւնն՝ որոյ ամէն արարքը ինչպէս վեր յիշեցինք միշտ ժողովրդեան իրաւանց հակառակ եղած են, սիրով անսաց նոցա բողոքին, և երկու պատճառի համար սիրով ընդունեց նոցա ինդրըքը կատարել: առաջին՝ որ բողոքող ազնուականք էին, երկրորդոր՝ ինչպէս իւր կէտ նպատակի դրած է սրբազան Հայրիկի օրով եղած բոլոր անօրէնութիւնները լուծել պէտք էր որ Վանայ երեսփոխանութիւնն ալ լուծէր, որովհետեւ նա նորին սրբազնութեանն օրով վաւերացած էր, և ահա այս երկու պատճառի համար Վանայ երեսփոխանութիւնն լուծելու համար Վանայ քրքնէն իրկել օրհանգ, ազգ. Վարչութիւնն եթէ աս նպատակ չունենար, ի՞նչու համար քննել չէր իրկէր նաեւ այն ամէն գաւառներն ալ որոնք քննել ուզելով պատքեցան և ցամքեցան, ի՞նչու համար քննել չէր իրկէր նաեւ ի Զմիւռնիա, յերզնկա և այլ շատ տեղեր որք քննել քննել կանչելով շնչասպառ եղան, այլ միայն Վան կ'իրկէր ի ինդրոյ ազնուական ուսուց, և միթէ պատրիարքարան

նի յիշեալ նպատակ ունենալուն աջոյց չէ Կարնոյ Յարութիւն եպիսկոպիսի պէս մէկը քննել օրհանգ և իւր, որոյ սահմանադրութեանն զէմբը ցած հակակրօնութիւնն աշխարհամէտ է, և որ Կարնոյ պէս մեծ վիճամբ լծմբութեան մեկնում (խաշխաշ) գաղապարցած կ'իշխէ վրանին, Յաւթիւն եպիսկոպոսն սահմանադրութիւն սպասել խաւարէն լոյս, եփիարքսն (Թէրմապիլէի կիրճը Գոնքըն մատնող) հաւատարմութիւն, եւ արատասէն (Եփեսոսի Արտիմիոյ սահմարը այրող) և ճշմարիտ մեծագործութիւն Տիմոնէն (անուանի մարդու եաց մը) մարդասիրութիւն սպասեն կ'անմանի, պատրիարքարան զայս դէպքեր և անոր համար զանի իրոյց, նոյնպէս Յարութիւն եպիսկոպոս պատրիարքարանի սոյն բաղձանքն գիտաւ իւր որ յանձն առաւ նոյն պայտք, ճշմարիտ բոլոր գիտ. հրամայող մը ցաւիսի ժիւր հրամանակատար մը և դաւանեալ մը այսպէսով իւր ողորդական մասնէն հրաման մը տեսած չունէր և կաւ Յարութիւն եպիսկոպոս ի Կան, և փոխանակ ըստ օրինի քննութիւն մը բանալով ստուգելով թէ արդեօք նոյն երեսփոխանական ընտրութեան մէջ խարդախութիւն մը տեղի ունեցեր է թէ ոչ, զարկաւ կային ժողովրդականութեան հիմնոյ, քանզեց կործանեց զայն, և փոխանակ նորա ազնուապետականութեանն մահաշուքը գրօշակը Վասպուրականի հորիզոնը բարձրացուց, այսինքն թէ ժողովրդականութեանն հիմունք եղող երեսփոխանութիւնն լուծելու հակառակ ամենայն զօրքով և արդարութեամբ և այն ալ ի՞նչ ատիճանի վատութեամբ, վանք ալ ի՞նչ երեսփոխանութիւնը լուծած ըլլալուն լոյսն ամենեւին չ'յայտնած որ մը գիշերանց գաղտնագողի մեկնեցաւ քաղաքէս, և մինչ ժողովուրդն ի մեծի հետաքրքրութեանն զարմացած կ'իշխար, մէյմի ալ յանկարծ ալը «քաջ» փոխտատականքն քաղաքէս և ժամ հետեւ եղող Ալիւր ըստած գիւղէն իրկած մի գրութիւնն կարդացուեցաւ յիշեցնելու, որ կ'յայտարարէր թէ ինքն Վանայ երեսփոխանութիւնը լուծելու է, Թաղէտ անուն (միակնակ և անկող) վարդապետն Վանայ Առաջ. փոխանորդ կարգեր է, և նմա գործակից մէկ կրօն. և մէկ Գաղ. ժողով ընտրելու է, այս էր ահա Յարութիւն եպիսկոպոսի Վանայ մէջ գործած արարմանց պաշտօնական յայտագիր զոր քաղութիւն չունեցաւ անձամբ ծանուցանելու ժողովրդեան, անհնաբինս զայնպէս ժողովրդ և յաղեցաւ, բայց ի՞նչ օգուտ որ վախած էր նա «քաջարար» ինչպէս կ'իմալի ո՞ճը բողոքին իւր ոճիւրէն զինի, ինչպէս քիւրտն իւր աւարէն զինի, ինչպէս հրատարկ իւր կողմուտէն զինի, և վերջապէս ինչպէս մարդասպանն կ'իմալի իւր սպանութեան զինի. այսպէս ալ վախած էր ժողովրդականութեանն սպառնալու յապէս այդ ապանքին, այդ բոլորից զարկացարարն, և մէկ խօսքով այդ ժողովրդասպանն:

Ահաւորիկ Ազգ. պատրիարքարանի գործ մալ որ ինչպէս Վանայոց նոյնպէս ազգին բոլոր զգայուն մասն մեծ վիշտ պատճառեց, պատրիարքարան փոխանակ Վանայ վրայ ծանուցած այն քան աղէտները բառնալու ծառայող միջոցները ի գործ դնելու մասնաւոր շահուն համար նորա երեսփոխանութիւնը ալ կ'լուծէ, և զանի բարոյապէս

ալ կը մահաշայնէ, ասով մարեցան իւր յառաջող իմական եռանդն ու աշխոյժ, յառաջան իւր բոլոր ձգտումնք և նկրտումնք, լքաւ նա և յուսահատեցաւ, արդ կը հարցնեմ ամէն անոնց որք ունին ուշ և զգայնութիւն, թէ ամէն այն իշխանութիւն՝ որ փոխանակ իւր ժողովրդեան յառաջող իմական շարժումնքը և խլրտմունքը քաջալերելու պատճառ կը լինի նոցա լքման և յուսահատութեան այլ ևս իշխանութիւն ըլլալէ կը գաղթի թէ ոչ, թէ ամէն այն իշխանութիւն՝ որ ընդհանուրին շահ առաւելուր կը կոխէ և մատուցաւ շահը գերադասեց կը լինի իշխանութիւն ըլլալէ կը գաղթի թէ ոչ, թէ ամէն այն իշխանութիւն՝ որ իրեն բողոքող և իւրմէ իրաւունք պահանջող ժողովրդեան ձայն ամենեւին չը լսէ և կարեւորութիւն չը տար, միթէ ազգի չէ՞ որ բնաւ չը լինի քան լինի և իւր կոչման չը պատասխանէ:

Ահաւորիկ այսպիսի իշխանութիւններ եղած են միշտ՝ որք առիթ տուեր են ժողովրդոց ապստամբութեանն և համարելուն թէ բնաւ իշխանութիւն չունենալ քան իւր կոչման չը պատասխանող իշխանութիւն ունենալն աղէկ է, կամ օտար իշխանութեան մը ծառայել անուամբ՝ ազգային այլ գործով հակազդային իշխանութեան մը ծառայելն բիրտապատիկ լաւ է:

1876 յունիս 5
Ի Վան ՍՄԲԱՏ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԵՄԱՆՈՒՅՈՒՄՆ
Ազգ. Կրօնական ժողովոյ.

Պատրիարքարանի տեղապահ Ս. Գ. Կարնոյ Պատրիարքարանի 24 յունիս արմատիկ Տեղեկագրով մը կը ծանուցանէ, թէ Պրուսացի Չիլիկիւրեան Յովհաննէս անուն անձը՝ որ ասիկց տասն և եօթն տարի յառաջ Զմիւռնիոյ մէջ ամուսնացած էր տեղացի Փիլիպպոսեան նոր Խորայէլի Ագապի անուն աղջկանը հետ ձեռամբ Տ. Առաքել քահանայի տեղւոյն, միայն վեց ամիս իւր կնոյ հետ կենակցելէն յետոյ՝ քաղաքէն ելեր, աներեւութացեր, մինչև հիմայ հոն չ'առանալէն զատ՝ իւր կինը անխնամ երեսի վրայ թողնել և իրեն նկատմամբ բնաւ տեղեկութիւն մը չէ հաղորդել՝ ո՛չ իւր կողմիցն և ո՛չ այլու:

Արժ. Գահանայն զայս կը ծանուցանէ, որպէս զի պարտաւորապէս անօրէնութիւն մ'ըլլայ յայտմանս:

Արդ Կոստանդնուպոլսոյ Ազգ. Կեդ. Վարչութեան Կրօնական ժողովոյն որոշման համաձայն ներկայ պաշտօնական ծանուցումն կը հրատարակուի Ազգ. յին բովանդակ լրագրաց մէջ, որպէս զի ո՛վ որ կը ճանչէ յիշեալ Պրուսացի Չիլիկիւրեան Յովհաննէսը. և գիտէ թէ ո՞վ է, և ի՞նչ կրնէ, կամ թէ մեռած է թէ կենդանի, անմիջապէս Ազգային Պատրիարքարանիս խնայ տայ ի գիտութիւն և ի պատշաճ անօրէնութիւն:

6 Փետրվար 1876

ՏԱԽԼԻՅԷ

Զալմ Շահանէն քեպիսի սրհնէթ ու ափիէթի պուրաբուն զաւրդը միմտարկէթիցէ, պօթ իշին մահպէս օրանդարտան օթուղ իւշ նէֆէթիսն սէ-

պիլլէրի թախիթէ գըլընմըլ օրտուրու մահլմէմուսիսէ իշխարիլ ալր: —Պօսնա վէ Հէրսէք վիլաեթէթլըրնտէ թէշթիլ օրտնաճաղ օրան խաւաթ դօմիթիլարընըն ըրեաթէթլըրնէ նասպու թալեին օրտնան Հայտար վէ Վասաէֆէթիլըն, պու կիւն եարըն մահլէլի մէմուրիսէթլըրնէ միւթէվէճճիհէն Տէրիսատէթիսն հարէթէթ իսէճէթլըրի իշխարիլ ալր:

—Մուալիսարէն Սէլանիքտէ պիլրուս մէքթէպի քիւշատ օրտնմըլ իւտի: Պու քէրքէ մէմուսիթիլէ կէթթէ, Մ. Զարիֆի մէքթէպի մէքթիլը շաւիրտանընտան երկրմիտէն օթուղ նէֆէթիլնէ գատար թահալիլ իւլում մէսարիֆթլըրնի թարաֆընտան թէթէթիսէ իթմէթլիկի, լաքին պուշարըն տա իւլում վէ թէրպիսէթլըրնի իքմալ իթտիքան սօնրա, չէնտ սէնէ Սէլանիք Րուս մէքթէպլըրնտէ միւտէրիլիք իթմէթլըրնի շարթ մաղամընտա մէքթէպի մէքթիլը իսարէսինէ պիլալիլ միլ ալր:

—Էվթէթի ճիւմաւ իրթէսի կիւնիւ Թալմալլատա Սէնթ Սիմանա մահլէլէվանտէ սաքին օրան պիլրուս բիւղ օրտնաւուն ընէլլըր տէմիլլըրնտէն իքի նէֆէթի հէնուղ տօղմըլ չօճուգըր ամըլլար, վէ բիւղորտու միւմալիլ, և եարք կիճէ բատէթլըրնտէ վէ սօվուգտան հէման էթմէք տէրէթէթ, տէրհալ վաֆթիլ իթմիլ, վէ պիլլարէ մատուլար անճաղ տաղահա գատար եաղաեալիլիլ, վէֆաթ իթմիլլըր ալր:

—Պիլ գալ կիւն աղտէմ Պէյօղլուս նունէն գաղապալըլը պիլ մահլէլէսինտէ կիւնտիլ վալթիլ Էթթուպար պիլր իսնէսէ կիթթէթ, տէրանիստէ պէթիլիլ իսնէն վէ պու էսնատէ տիւշարը չըքմըլ օրան պիլ համալըն օտաւսըն դըրարագ, քեաֆթիլի պաղըլը զրուշըլգ օրան պիլլարէսին սէթիլ աւտէմ մէճիթիսինի սիլղաթ իթմիլլըր ալր:

—Լամիսաւ թաղ օրտնան Վասալի Բէթլըր գաղթթալընա շու վէճիլ եաղըլըլ ալր:

Փարաւ նահիսէսինէ թալի Վասալի գարէթիսին պաղը իրիսիսն էհալիլ, գօնուլարը օրան միւլալիսն լարտան քէտիլլըրն օրան պիլ մըլգատար արալիլի կիթիլէ թալէպ իթմիլլըրնտէն, չիստէթիլ պիլ գալիլա զուհուրա կէլիլ, վէ էկէլիլ թէտալիլ լաղմէ իթթիլիսալ օրտնմտա, մէքթիլը գալիլիսնէ ֆէնա նէթիլլըրն մուսիլ օրտնալը չիւպհէթիլ պուլունմըլ տուր:

Հալ պու քի Փարաւլ բիւղապուտ Լարիսա միւթիսալըլը պուլունան տատաթլը ձալիլա շաղթիլլըրնէ տէրհալ խաղթը վիթիլ օրտուրտնան, բաղալիլ միւլալիլ, մահլում օրան զայրէթլըրն իլէ գարիսէսի մէքթիլըլիլ կէլիլ, մատէթիլ թէթագիլ իթմիլ, վէ մէքթիլը արալիլի իրիսիլիսնալար թէթիլ իթմիլիլ հալտէ, մէքթիլը գալիլաւ սէթէպ օրտնալը միւլալիլալար տալիլ թէթիլիլ կիլլէթիլ ալր: Լաքին միւլալիլ, ձալիլա բաղանըն շու մուհաթէթիսի միւլալիլալարը խալիս իթմիլիլ, պուլուն հալլին հաղապըլ տալ իթտիլլըրնտէ, խալիլիլիլ ալլէթիլալ պաղը կէնտ թէթիլալ ինքալարտա պուլունալըլընտան, միւթիսալըլըլըլալալիլալ սիլալարըն ալարագ,

